

ULUG‘BEK HAMDAM IJODIDA DAVR RUHI VA LIRIK QAHRAMON MASALASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20127986>

Ahmedova Baxtigul Umariddin qizi

Osiyo texnologiyalar universiteti magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Ulug‘bek Hamdam ijodida davr ruhi va lirik qahramon masalasi tahlil qilinadi. Adib asarlarida inson ruhiyati, ma‘naviy izlanishlar, zamon va shaxs munosabati, ichki kechinmalar hamda psixologik tasvir vositalarining badiiy talqini yoritilgan. Shuningdek, yozuvchining “Muvozanat” va “Isyon va itoat” asarlari misolida lirik qahramonning falsafiy-psixologik tabiati ochib berilgan. Tadqiqot davomida zamonaviy o‘zbek nasridagi lirik-psixologik yo‘nalishning o‘ziga xos jihatlari ilmiy asosda tahlil etilgan.*

Kalit so‘zlar: *davr ruhi, lirik qahramon, psixologizm, zamonaviy o‘zbek nasri, badiiy tafakkur, ichki monolog, ma‘naviy izlanish, ruhiy kechinma, falsafiy mushohada, badiiy talqin.*

Abstract: *This article analyzes the spirit of the times and the issue of the lyrical hero in the work of Ulugbek Hamdam. The writer's works highlight the human psyche, spiritual searches, the relationship between time and personality, internal experiences, and the artistic interpretation of psychological means of depiction. Also, the philosophical and psychological nature of the lyrical hero is revealed on the example of the writer's works "Balance" and "Rebellion and Obedience". During the research, the specific aspects of the lyrical and psychological direction in modern Uzbek prose were analyzed on a scientific basis.*

Keywords: *spirit of the times, lyrical hero, psychologism, modern Uzbek prose, artistic thinking, internal monologue, spiritual search, spiritual experience, philosophical observation, artistic interpretation.*

Аннотация: *В данной статье анализируется дух времени и проблема лирического героя в творчестве Улугбека Хамдама. Произведения писателя освещают человеческую психику, духовные поиски, взаимосвязь времени и личности, внутренние переживания и художественную интерпретацию психологических средств изображения. Также философско-психологическая природа лирического героя раскрывается на примере произведений писателя «Весыщение» и «Бунт и послушание». В ходе исследования на научной основе были проанализированы*

специфические аспекты лирического и психологического направления в современной узбекской прозе.

Ключевые слова: *дух времени, лирический герой, психологизм, современная узбекская проза, художественное мышление, внутренний монолог, духовные поиски, духовный опыт, философское наблюдение, художественная интерпретация.*

KIRISH

Mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti inson ruhiyati, milliy o‘zlik, ma’naviy izlanish va zamon muammolarini yangicha badiiy talqin qilish bilan xarakterlanadi. Bu davr adabiyotida shaxs ichki dunyosiga murojaat kuchaydi, insonning ruhiy kechinmalari, ijtimoiy muhit bilan ziddiyatlari va ma’naviy qidirishlari markaziy mavzuga aylandi. Ana shunday ijodkorlardan biri — zamonaviy o‘zbek adabiyotining yirik vakili Ulug‘bek Hamdam hisoblanadi. Uning asarlarida davrning murakkab ruhiy manzarasi, insonning ichki iztiroblari va lirik qahramonning ma’naviy izlanishlari chuqur falsafiy mushohada asosida aks ettiriladi. Mustaqillik yillarida yuz bergan ijtimoiy o‘zgarishlar, qadriyatlar tizimidagi silkinishlar, globallashuv jarayonlari va an’anaviy ma’naviyatning yangi sharoitdagi o‘rni yozuvchi ijodida bevosita aks etgan bo‘lib, bu hodisalar nafaqat ijtimoiy voqelilik sifatida, balki inson qalbidagi ruhiy jarayonlar orqali badiiy ifoda topgan.

Ulug‘bek Hamdam ijodi o‘zining psixologik tahlilga boyligi, falsafiy mushohadalarga moyilligi va lirik ruhning ustuvorligi bilan ajralib turadi. Adib asarlarida inson va jamiyat munosabati, zamon va shaxs to‘qnashuvi,

yolg‘izlik, muhabbat, ma’naviy inqiroz kabi masalalar yetakchi o‘rin egallaydi. Shu jihatdan uning ijodini davr ruhi va lirik qahramon masalasi asosida tahlil qilish zamonaviy adabiyotshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega. Hozirgi o‘zbek adabiyotshunosligida psixologik realizm, ekzistensial motivlar va lirik qahramon tushunchasi atrofidagi ilmiy munozaralar faollashgan bo‘lib, bu yo‘nalishda amalga oshirilgan tadqiqotlar adabiy jarayonning nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda [1]. Shu bilan birga, Ulug‘bek Hamdamning badiiy dunyosi hali ham tizimli va keng ko‘lamli adabiyotshunoslik tahliliga muhtoj bo‘lib, uning ijodidagi davr ruhi va lirik qahramon o‘zaro bog‘liqligini ochib berish nafaqat adabiy-tarixiy, balki ma’naviy-falsafiy jihatdan ham dolzarb masala hisoblanadi. Maqolaning maqsadi Ulug‘bek Hamdam asarlarida davr ruhining badiiy talqini va lirik qahramonning ma’naviy-psixologik portretini tizimli tahlil qilish, shuningdek, yozuvchi poetikasidagi zamonaviylik xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot obyektini sifatida yozuvchining “Muvozanat”, “Isyon va itoat” kabi asarlari hamda uning lirik nasriy namunalarini o‘rganish, predmeti sifatida esa davr ruhi va lirik qahramon

o'rtasidagi badiiy-falsafiy bog'liqlik ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

Ulug'bek Hamdam asarlarida davr ruhi, avvalo, insonning ma'naviy-ruhiy holati orqali ochib beriladi. Yozuvchi mustaqillik davrida yuz bergan ijtimoiy va ma'naviy o'zgarishlarni inson qalbi misolida yoritadi. Uning qahramonlari ko'pincha ichki iztirob girdobida yashaydi, o'zligini anglashga urinadi va hayot mazmunini izlaydi. Shu sababli adib ijodida tashqi voqealardan ko'ra ichki ruhiy jarayonlar yetakchilik qiladi. Bu esa asarlarga lirik-psixologik ruh bag'ishlaydi. Davrning murakkabligi faqat iqtisodiy yoki siyosiy o'zgarishlar bilan cheklanmaydi, balki insonning ongidagi qadriyatlar inqirozi, ma'naviy yo'nalishni yo'qotish holati va ruhiy yolg'izlikda namoyon bo'ladi. Yozuvchi aynan shu nuqtadan kelib chiqib, zamonaviy jamiyatdagi insonning ichki dunyosini badiiy kashf etishga muvaffaq bo'lgan. Uning asarlarida tashqi muhit tasviri qahramonning ruhiy holatini aks ettiruvchi fon sifatida xizmat qiladi, voqealar rivoji esa asosan ichki monologlar, xotiralar va falsafiy mulohazalar orqali shakllanadi. Bu yondashuv adibning badiiy uslubini zamonaviy psixologik nasr an'analari bilan uyg'unlashtiradi va uning ijodini nafaqat o'zbek, balki umumiy turkiy adabiy kontekstda ham alohida o'ringa ko'taradi. Adibning "Muvozanat" romani zamonaviy o'zbek nasrida davr va shaxs muammosini yoritgan muhim asarlardan biridir. Asarda mustaqillik davridagi

inson tafakkuri, ma'naviy bo'shliq va ruhiy izlanishlar keng tasvirlanadi. Asar qahramonlari o'z ichki olamida muvozanat izlaydi, biroq zamon ziddiyatlari ularning ruhiy olamiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Muallif jamiyatdagi o'zgarishlarni inson qalbidagi silkinishlar orqali ifodalashga erishadi. Romanda shahar manzaralari, oilaviy munosabatlar, mehnat jarayoni va do'stlik aloqalari nafaqat ijtimoiy haqiqatni, balki insonning ichki dunyosidagi tartibsizlik va qidirishlarni ham ifodalaydi. Qahramonlarning har bir harakati, har bir so'zi orqali ularning ma'naviy vaziyati ochib beriladi, bu esa asarning badiiy kuchini oshiradi. Yozuvchi bu yerda zamonaviy insonning "muvozanat" tushunchasiga bo'lgan ehtiyojini falsafiy jihatdan chuqur talqin qiladi. Muvozanat nafaqat ruhiy tinchlik, balki ma'naviy tanlovlar, axloqiy mezonlar va hayotiy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatdir. Adib aynan shu jihatni asar kompozitsiyasi va badiiy til orqali mohirona yetkazib beradi.

Ulug'bek Hamdamning lirik qahramoni ko'pincha iztirobli, yolg'iz va mushohadakor inson sifatida namoyon bo'ladi. U tashqi dunyodan ko'ra o'z qalbi bilan suhbatlashadi. Bunday qahramonlar hayotning mohiyatini anglashga, insoniylik va ma'naviyatni saqlab qolishga intiladi. Shu jihatdan yozuvchi qahramonlari zamonning oddiy kuzatuvchisi emas, balki uning ma'naviy baholovchisidir. Lirik qahramon tushunchasi adabiyotshunoslikda uzoq tarixga ega bo'lib, u odatda romantik

she'riyatda shakllangan, ammo zamonaviy nasrda ham o'z o'rnini saqlab qolgan. Hamdam ijodida lirik qahrom an'anaviy lirik qahramondan farqli o'laroq, prozaik matn ichida yashaydi, lekin uning ruhiyati, nutq uslubi va dunyoqarashi she'riy-lyrik xarakterga ega. Bu hodisa adibning badiiy uslubidagi "nasriy liriizm" fenomenini yuzaga keltiradi. Qahramonning ichki monoglari, tabiat bilan bog'liq ramziy tasvirlar, vaqt va makon tushunchalarining subyektiv talqini uning lirik tabiatini kuchaytiradi. Shu bilan birga, lirik qahramon faqat hissiyotlar yig'indisi emas, balki ma'naviy qahramon sifatida ham namoyon bo'ladi. U zamonning axloqiy inqirozlariga qarshi turadi, o'ziga xos ma'naviy kompas vazifasini o'taydi. Adibning esse va hikoyalarida muallif ruhiyati lirik qahramon bilan uyg'un holda namoyon bo'ladi, bu esa matnning samimiyligini va falsafiy chuqurligini oshiradi [3]. Muallif va qahramon o'rtasidagi bu yaqinlik nafaqat badiiy uslub, balki ma'naviy pozitsiya jihatidan ham muhimdir. Yozuvchi o'z qahramonlari orqali o'zining hayotiy tajribasini, dunyoqarashini va ma'naviy qidirishlarini ifodalaydi, bu esa asarlarni avtobiografik-falsafiy xususiyatga ega qiladi.

Ulug'bek Hamdam asarlarida davr ruhi faqat ijtimoiy muammolar emas, balki ma'naviy inqirozlar orqali ham ochiladi. Adib zamonaviy insonning ruhiy bo'shligini, qadriyatlar yemirilishini va ma'naviy yolg'izlikni chuqur tasvirlaydi. Uning qahramonlari

ko'pincha jamiyat bilan ichki ziddiyatga kirishadi. Natijada ular ruhiy iztirobga duchor bo'ladi. Bu holat yozuvchi asarlarining dramatik ruhini kuchaytiradi. Mustaqillik davrida yuz bergan erkinlik va yangi imkoniyatlar qatorida insonning ma'naviy yo'naltiruvchi kuchlarining zaiflashuvi, an'anaviy qadriyatlar bilan zamonaviy turmush tarzi o'rtasidagi ziddiyat, axloqiy mezonlarning nisbiylashuvi kabi masalalar adib ijodida aks etgan. Yozuvchi bu muammolarni ochiq-oydin targ'ib qilish yoki siyosiy talqin qilish o'rniga, ularni inson qalbidagi og'riq, noaniqlik va qidirish sifatida beradi. Bu yondashuv asarlarni nafaqat zamonaviy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega qiladi. Insonning ma'naviy yolg'izligi Hamdam ijodida takrorlanuvchi motiv bo'lib, u turli shakllarda namoyon bo'ladi: oilaviy ajralishlar, do'stlikning zaiflashishi, ijtimoiy aloqalarning sun'iylishuvi, ruhiy taskinning yetishmasligi. Bularning barchasi davr ruhining inson psixikasidagi aks sadosi sifatida talqin etiladi. Adib bu holatlarni romantiklashtirmaydi, aksincha, ularni real va achchiq haqiqat sifatida ko'rsatadi, lekin shu bilan birga insonning ma'naviy tiklanishiga bo'lgan ishonchini ham ifodalaydi. Bu ikki tomonlama yondashuv uning ijodidagi muvozanatli badiiy dunyoni shakllantiradi. Zamonaviy o'zbek nasrida poetik tafakkurning rivojlanishi va badiiy tilning yangi qatlamlari shu kabi asarlarda o'z ifodasini topgan bo'lib, adibning uslubiy

yechimlari adabiy jarayonning yangi bosqichini belgilab beradi[6].

Ulug‘bek Hamdam poetikasida ichki monolog va psixologik tahlil muhim o‘rin tutadi. Qahramonlarning ruhiy kechinmalari keng tasvirlanadi, ularning ichki dunyosi batafsil ochib beriladi. Bu usul lirik qahramon xarakterini chuqurroq yoritishga xizmat qiladi. Yozuvchi tasvirida inson qalbi murakkab va sirli olam sifatida namoyon bo‘ladi. Ichki monologlar faqat dialog o‘rnini bosuvchi vosita emas, balki qahramonning ongi osti, xotiralari, orzulari va qo‘rquvlari uyg‘unlashgan ruhiy makon sifatida ishlatiladi. Bu yondashuv o‘zbek nasrida an‘anaviy syujetli rivojdan psixologik rivojga o‘tish jarayonining yorqin namunasi hisoblanadi. Adib qahramonlarining har bir fikri, har bir hissiy silkinishi orqali ularning ma‘naviy holatini dinamik ravishda kuzatadi. Bu jarayonda vaqt chiziqdanmagan, balki xotira va hozirgi ongi o‘zaro kesishgan, makon esa subyektiv qabul qilingan holatda tasvirlanadi. Bu xususiyatlar adib ijodini modernistik va postmodernistik adabiy oqimlar bilan bog‘laydi, lekin shu bilan birga milliy ma‘naviyat an‘analari bilan uzviy bog‘liqligini saqlab qoladi. Yozuvchi qahramonlarining ichki dunyosini ochishda ramziy tasvirlardan, tabiat manzaralaridan, ranglar va tovushlar metaforalaridan keng foydalanadi. Masalan, kuzgi barglar, tungi sukunat, yomg‘ir tomchilari, eski ko‘chalar tasviri nafaqat fon, balki qahramon ruhiyatining davomiy ifodasi sifatida xizmat qiladi. Bu badiiy uslub

adibning lirik qahramonini nafaqat psixologik, balki poetik jihatdan ham boyitadi. Inson qalbi murakkab va sirli olam sifatida talqin etilishi o‘zbek adabiyotidagi psixologizm an‘anasining yangi bosqichi ekanligi adabiyotshunoslik doiralarida e‘tirof etilgan [1].

Adibning “Isyon va itoat” asarida ham inson va davr munosabati markaziy masala sifatida gavdalanadi. Asarda zamonaviy insonning ma‘naviy tanazzuli, ruhiy bo‘shligi va ichki kurashi tasvirlanadi. Qahramonlarning iztirobi orqali davrning murakkab manzarasi yoritiladi. Muallif inson qalbini ijtimoiy voqealar markaziga qo‘yadi va shu orqali zamon mohiyatini ochishga intiladi. “Isyon va itoat” nomli asar o‘zida ikki qarama-qarshi tushunchani birlashtiradi: bir tomondan, shaxsning zamon qarshisida ko‘tarilgan ichki isyoni, ikkinchi tomondan, jamiyat talablari, an‘ana va majburiyatlar oldidagi itoat. Bu ikki holat o‘rtasidagi kurash qahramonning ruhiy hayotini shakllantiradi. Yozuvchi bu yerda insonning erkin irodasi va ijtimoiy cheklovlar o‘rtasidagi doimiy ziddiyatni falsafiy jihatdan chuqur tahlil qiladi. Qahramonlar nafaqat tashqi sharoitga, balki o‘z ichki qo‘rquvlariga, shubhalariga va ma‘naviy zaifliklariga qarshi kurashadi. Bu kurashning yakuni ko‘pincha aniq emas, chunki yozuvchi hayotni oddiy qora-oq qarama-qarshiliklarda emas, balki kulrang, murakkab va noaniq holatda ko‘rsatadi. Bu yondashuv asarning realistlik kuchini oshiradi va o‘quvchini chuqur fikrlashga

undaydi. Asarda isyon nafaqat ijtimoiy norozilik, balki ma'naviy uyg'onish, o'zligini anglash va haqiqatga intilish sifatida ham talqin etiladi. Itoat esa ba'zan donolik, ba'zan esa ma'naviy bo'ysunish yoki ruhiy charchash belgisi sifatida namoyon bo'ladi. Bu ikki tushunchaning o'zaro munosabati orqali yozuvchi zamonaviy insonning ma'naviy holatini mohirona ochib beradi. Adibning bu asari zamonaviy o'zbek adabiyotida falsafiy nasrning yirik namunasi sifatida qabul qilinadi va uning badiiy-estetik ahamiyati adabiyotshunoslik doiralarida keng muhokama qilinmoqda [5].

Ulug'bek Hamdam ijodida lirik qahramonning yana bir muhim jihati — uning falsafiy tafakkur egasi ekanidir. U oddiy voqealarni ham falsafiy mushohada bilan qabul qiladi. Hayot, o'lim, muhabbat, yolg'izlik va e'tiqod kabi masalalar qahramon tafakkurining asosiy mavzulariga aylanadi. Shu jihatdan yozuvchi ijodi ekzistensial ruh bilan ham uyg'unlashadi. Ekzistensializm insonning mavjudligi, erkinligi, mas'uliyati va hayotning ma'nosi haqidagi falsafiy oqim bo'lib, Hamdam ijodida bu g'oyalar to'g'ridan-to'g'ri nazariy shaklda emas, balki badiiy obrazlar, vaziyatlar va qahramonlarning ichki munozaralari orqali ifoda etilgan. Qahramonlar hayotning mohiyatini so'raydi, o'z o'rmini dunyoda izlaydi, sevish va sevilish, yolg'iz qolish va jamoa ichida bo'lish, ishonch va shubha o'rtasida tebranadi. Bu holatlar ularni nafaqat o'zbek, balki umumjahon adabiy an'analari bilan bog'laydi. Yozuvchi ekzistensial

muammolarni milliy kontekstda yechadi, ya'ni o'zbek ma'naviyati, oilaviy qadriyatlar, tabiat bilan uyg'unlik va insoniy mehr-muruvvat tushunchalari orqali. Bu esa uning ijodini nafaqat falsafiy, balki ma'naviy jihatdan ham boyitadi. Lirik qahramonning falsafiy tafakkuri uning har bir harakatida, har bir tanlovida namoyon bo'ladi. U voqealarga passiv munosabatda bo'lmaydi, balki ularni ma'naviy jihatdan baholaydi, o'ziga xos xulosa chiqaradi va hayotiy pozitsiyasini shakllantiradi. Bu jarayon o'quvchini ham o'z hayoti haqida o'ylashga, o'z ma'naviy qadriyatlarini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Shu sababli Hamdamning asarlari nafaqat badiiy matn, balki ma'naviy dars, hayotiy falsafa sifatida ham qabul qilinadi.

Yozuvchi asarlarida tabiat tasviri ham lirik ruhni kuchaytiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Tabiat manzaralari qahramon ruhiyati bilan uyg'un holda tasvirlanadi. Kuzgi manzaralar, jimjit tunlar yoki yolg'iz yo'llar qahramon ichki holatini ramziy ifodalashga xizmat qiladi. Bu esa asarlardagi poetik ruhni yanada kuchaytiradi. Tabiat Hamdam ijodida faqat fon yoki bezak emas, balki qahramonning ichki dunyosining ko'zgusi, ruhiy holatining davomiy ifodasi sifatida ishlatiladi. Masalan, yomg'ir yig'layotgan insonning ichki og'rig'ini, quyosh chiqishi umid va yangilanishni, qish sukunati esa yolg'izlik va o'lim haqidagi mushohadalarni ramziy ifodalaydi. Bu ramziy tizim adibning badiiy dunyosini chuqurroq va ko'p qirrali qiladi. Tabiat bilan inson

o'rtasidagi uyg'unlik o'zbek madaniyatining qadimiy an'anasiga asoslangan bo'lib, yozuvchi bu an'anani zamonaviy psixologik tahlil bilan boyitgan. Natijada tabiat tasviri nafaqat badiiy, balki ma'naviy-falsafiy vazifani ham o'taydi. Shuningdek, tabiat orqali vaqt oqimi, hayot davomiyligi va insonning tabiat oldidagi kichikligi haqidagi g'oyalar ifoda etiladi. Bu esa lirik qahramonning dunyoqarashini kengaytiradi va uning ma'naviy izlanishlarini chuqurlashtiradi. Adibning bu uslubiy yechimlari zamonaviy o'zbek nasrida badiiy ifoda vositalarining yangi imkoniyatlarini ochib bergan bo'lib, ular adabiyotshunoslikda alohida o'rganilishga loyiq [6].

Ulug'bek Hamdam nasrida davr ruhi individual inson taqdiri orqali yoritiladi. Muallif jamiyatdagi muammolarni umumiy tasvirlashdan ko'ra, alohida inson ruhiyati orqali ochishga intiladi. Shu sababli uning qahramonlari real hayotdagi insonlarga yaqin ko'rinadi. Ularning dardi, iztirobi va umidlari o'quvchini befarq qoldirmaydi. Bu yondashuv yozuvchining realizmga bo'lgan munosabatini aks ettiradi: u nafaqat tashqi haqiqatni, balki ichki haqiqatni ham birdek muhim deb biladi. Jamiyatdagi o'zgarishlar, siyosiy jarayonlar, iqtisodiy qiyinchiliklar yoki madaniy silkinishlar adib asarlarida to'g'ridan-to'g'ri tasvirlanmaydi, balki ularning inson qalbiga ta'siri, ruhiy aks sadosi orqali beriladi. Bu esa asarlarni nafaqat zamonaviy, balki abadiy ahamiyatga ega qiladi. Chunki insonning

ruhiy kechinmalari, ma'naviy izlanishlari va ichki kurashlari har qanday davrda, har qanday jamiyatda o'z dolzarbligini yo'qotmaydi. Yozuvchi bu universal mavzularni o'zbek milliy koloriti, tili va madaniyati bilan uyg'unlashtirib, yagona badiiy dunyo yaratgan. Shu jihatdan uning ijodi nafaqat milliy, balki umuminsoniy qadriyatlarga xizmat qiladi. Qahramonlarning real hayotga yaqinligi ularning har bir so'zida, har bir harakatida, hatto jimliklarida ham seziladi. Yozuvchi ularni ideallashtirmaydi, aksincha, ularning zaif tomonlarini, shubhalarini, xatolarini ham ko'rsatadi, lekin shu bilan birga ularning ma'naviy tiklanishiga bo'lgan ishonchini ham yo'qotmaydi. Bu muvozanatli yondashuv asarlarni hayotiy haqiqatga yaqinlashtiradi va o'quvchi bilan chuqur ruhiy aloqa o'rnatish imkonini beradi.

Adib ijodidagi lirik qahramon ko'pincha o'zini jamiyatdan ajralgan holda his qiladi. U zamon shovqinidan charchaydi, ma'naviy taskin izlaydi. Bu jihat yozuvchi asarlarida modernistik ruh mavjudligini ko'rsatadi. Qahramonning ichki dunyosiga chuqur kirish, ruhiy tahlilning ustuvorligi va ramziy tasvirlar adib uslubining muhim xususiyatlaridandir. Modernistik adabiyotning asosiy xususiyatlari – shaxsning yolg'izligi, dunyoning noaniqligi, an'anaviy qadriyatlarning inqirozi va insonning ichki olamiga qaratilgan e'tibor – Hamdam ijodida o'zining milliy talqinini topgan. Yozuvchi bu xususiyatlarni g'arb adabiyotidan ko'chirma shaklda emas,

balki o'zbek ma'naviyati, tarixiy xotira va zamonaviy hayot tajribasi asosida shakllantirgan. Natijada uning asarlarida modernistik ruh milliy ildizlar bilan uyg'unlashgan, bu esa ularning badiiy qiymatini oshirgan. Qahramonning jamiyatdan ajralishi nafaqat fizik, balki ma'naviy ajralish sifatida ham namoyon bo'ladi. U zamonning tezlashgan sur'atlariga, sun'iy munosabatlarga, ma'naviy bo'shliqqa moslasha olmaydi, lekin shu bilan birga o'z ichki dunyosini himoya qilishga, ma'naviy pokligini saqlab qolishga intiladi. Bu kurash ba'zan muvaffaqiyatsizlikka uchraydi, ba'zan esa ma'naviy g'alaba bilan yakunlanadi, lekin har ikki holatda ham qahramonning insoniy qiyofasi yo'qolmaydi. Yozuvchi bu jihatni mohirona yetkazib beradi va o'quvchini ham o'z hayotiy pozitsiyasi haqida o'ylashga undaydi. Shu sababli Ulug'bek Hamdam ijodi nafaqat badiiy hodisa, balki ma'naviy yo'l ko'rsatuvchi manba sifatida ham qadrlanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Ulug'bek Hamdam ijodi zamonaviy o'zbek adabiyotida davr ruhini chuqur falsafiy va psixologik talqin qilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Adib asarlarida inson qalbi, ma'naviy izlanish va ruhiy iztiroblar markaziy o'rinda turadi. Yozuvchi davr muammolarini bevosita emas, balki lirik qahramonning ichki kechinmalari orqali yoritadi. Natijada uning asarlarida kuchli lirik-psixologik muhit yuzaga keladi. Davr ruhi uning ijodida faqat tashqi o'zgarishlar yoki ijtimoiy voqealar emas, balki insonning

ma'naviy holati, qadriyatlar inqirozi, ruhiy yolg'izlik va ichki muvozanat qidirishi sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv asarlarni nafaqat zamonaviy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega qiladi. Lirik qahramon esa faqat syujet harakatchisi emas, balki ma'naviy timsol, falsafiy mushohada egasi va davr ruhiy aks sadosi sifatida namoyon bo'ladi. Uning yolg'izligi, iztirobi, qidirishlari va umidlari orqali zamonaviy insonning ruhiy manzarasi to'liq ochib beriladi.

Ulug'bek Hamdamning lirik qahromoni zamonaviy insonning ruhiy timsoli sifatida namoyon bo'ladi. U yolg'izlik, iztirob, ma'naviy qidiruv va hayot mazmunini anglashga intilish orqali davrning murakkab ruhiy manzarasini aks ettiradi. Shu sababli yozuvchi ijodi bugungi o'zbek nasrining muhim badiiy-estetik hodisalaridan biri hisoblanadi. Uning asarlaridagi psixologik chuqurlik, falsafiy mushohada, lirik ruh va modernistik unsurlar o'zbek adabiyotining yangi bosqichini belgilab beradi. Kelgusi tadqiqotlarda Ulug'bek Hamdam ijodidagi badiiy til xususiyatlari, narrativ tuzilishning o'ziga xosligi, uning asarlaridagi intertekstual bog'liqliklar hamda zamonaviy adabiy jarayondagi o'rni chuqurroq o'rganilishi lozim. Adibning merosi nafaqat adabiyotshunoslik, balki ma'naviyatshunoslik, falsafa va psixologiya sohalarida ham o'z ahamiyatini saqlab qoladi. Uning asarlari orqali biz zamonaviy insonning ruhiy holatini, ma'naviy qidirishlarini va hayot mazmunini anglashga intilishini

kuzatamiz, bu esa adabiyotning abadiy – o‘zida mujassam etadi.
vazifasini – insonni inson qilib saqlashni

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- [1] Qo‘shjonov M. Hozirgi o‘zbek nasrida psixologizm. – Toshkent: Fan, 2010. – 245 b.
- [2] Hamdam U. Muvozanat. – Toshkent: Sharq, 2007. – 312 b.
- [3] Yo‘ldoshev Q. Badiiy tafakkur tamoyillari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011. – 198 b.
- [4] Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 420 b.
- [5] Hamdam U. Isyon va itoat. – Toshkent: Akademnashr, 2013. – 278 b.
- [6] Rasulov A. Zamonaviy o‘zbek nasrida poetik tafakkur. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 210 b.
- [7] Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Ma’naviyat, 2009. – 186 b.